

A Gyógynövény Kutató Intézet évszázados története

A 19. század végén és a 20. század elején a Magyar királyi Földművelésügyi Minisztérium sorra alapította a minőségvizsgáló intézeteket. 1894-ben Kolozsváron hozta létre a M. kir. Állami Vetőmagvizsgáló Állomást. Páter Béla, az Állomás vezetője itt indította el a gyógynövények magyarországi intézményes kutatását. Az Állomáshoz kapcsolódóan Gyógynövény Telepet létesített, amely 1904-ben Gyógynövénykísérleti Állomássá minősült át. Páter Béla és Irk Károly kir. vegyész az Állomást gyógynövényvizsgáló kémiai laboratóriummal és kísérleti területtel bővítette.

Dr. Páter Béla (1860-1938) a kolozsvári Gyógynövénykísérleti Állomás igazgatója

1913-14-ben Páter Béla a kolozsvári Gyógynövénykísérleti Állomás igazgatója, és Irk Károly királyi vegyész javaslatot terjesztettek fel a Földművelésügyi Minisztériumhoz, Gyógynövénykísérleti Állomás létesítésére Budapesten. Javaslatukat azzal indokolták, hogy a magyar gyógynövény kereskedelem és az export majdnem kizárólag Budapesten bonyolódik le, ezért a kolozsvári Állomás a földrajzi távolság miatt alig tudott a gyakorlati munkába és a kereskedelembe bekapcsolódni, ami a világháború alatt kezdett nagy mértékben fellendülni.

Az első világháború okozta súlyos gyógyszer és teahiány fokozta a gyógynövények iránti igényt, ekkor FM a 90514/915 számú rendelkezéssel döntött a budapesti

Gyógynövénykísérleti Állomás felállításáról, melyet a háborús viszonyok és a szakemberhiány miatt az Ampelológiai Intézethez csatolt.

Az FM 53917/915 számú üggyirattal Dr. Irk Károly kir. vegyészt, az Országos Chemiai Intézet és Vegykísérleti Állomásról áthelyezte a Gyógynövénykísérleti Állomásra és megbízta az Állomás vezetésével.

Az Ampelológiai Intézet igazgatója saját személyi állományából rendelte Irk Károly mellé Augustin Béla segédvegyészt és Dános Béla gyógyszerészt.

Rendkívüli erőfeszítések közepette indult meg a szakmai munka, melyet katonai behívások, Irk Károly betegsége, a szükséges felszerelés hiánya akadályozott. Ennek ellenére az 1917-18. évi jelentésben már a gyógynövény telepek kialakításáról, a gyógynövénygyűjtés és termesztés beindításáról számoltak be.

Dr. Augustin Béla 1915-1938

Augustin Béla (1877-1954) a budapesti Gyógynövénykísérleti Állomás főigazgatója

1918-ban Augustin Béla királyi vegyész kinevezést kapott az Állomás vezetésére, Irk Károly kivált az intézményből, majd a Gyógynövénykísérleti Állomás vezetését Augustin Béla vette át.

Augustin Béla irányításával kezdődött meg a magyar gyógynövényügy gyakorlati és tudományos megalapozása, a gyógynövényminősítési rendszer kialakítása, bevezetése és elismertetése, a hazai gyógynövénykutatás elindítása és európai színvonalúvá fejlesztése.

A Gyógynövénykísérleti Állomás Herman Ottó úti épülete (1920–1944)

Nagyarányú propagandatevékenység indult meg a gyógynövénygyűjtés és a gyógynövénytermesztés népszerűsítésére. Augustin Béla és Darvas Ferenc számos népszerű kiadványban, termesztési útmutatókban, és a havonta megjelenő Herba c. folyóiratban adott szakmai tájékoztatást a gyűjtőknek, beváltóknak, termesztőknek. Az ország 25 pontján állítottak fel a gazdáknak kísérleti és termelő telepeket.

A magyar gyógynövényügy gyakorlati kibontakozását és fejlődését a M. kir. Földművelésügyi Minisztérium számos rendelettel szabályozta:

- 1919-ben, szabályozta a gyógynövény forgalmazást.
- 1920-ban, létrehozta a Gyógy-és Ipari Növényforgalmi Irodát Darvas Ferenc vezetésével. Feladatává tette a drog beváltói és nagykereskedői engedélyek

kiadását, a felvásárlói árak meghatározását, export szállítási és import behozatali engedélyek kiadását.

Az Iroda büntető szankciókat is alkalmazhatott.

- 1923-ban, rendelettel írta elő a Gyógynövénykísérleti Állomás általi kötelező minőségvizsgálatot az export gyógynövény tételeknél is.
- 1936-ban, a Gyógynövénykísérleti Állomás szerveként megalakul a Gyógynövény Kirendeltség, FM ezzel felszámolta a szervezeti és szakmai különállást.
- 1939-ben, rendelettel írta elő a Gyógynövény Nagykereskedői Szakvizsga Bizottság felállítását.

Giovannini Rudolf (1891-1963) a Gyógynövény Kirendeltség igazgatója

A Gyógynövénykísérleti Állomás szerveként működő Gyógynövény Kirendeltség vezetésével az elismert szakembert, Giovannini Rudolfot bízták meg. 1936-ban életbe lépett a Kirendeltség ügyviteli szabályzata.

A Gyógynövénykísérleti Állomás és a Gyógynövény Kirendeltség összehangolt működésével Augustin Béla, Giovannini Rudolf, Rom Pál, Boros Ádám, Szathmáry Géza, Száhlender Károly évtizedes oktató-nevelő munkájával, állandó ellenőrzéssel elérte egy megbízható, szakképzett beváltói és nagykereskedői kar kialakulását. Az államilag ellenőrzött, megjelölt minőséggel, fémzárral és zárjeggyel ellátott export áru

példaértékű volt az egész világon. Magyarország a „legjobb mérsékelt égövi gyógynövényszállító” kitüntető elismerésben részesült.

A Gyógynövénykísérleti Állomás kutatói bázisán nagy jelentőségű, az Állomásnak világhírnevet hozó kutatások indultak.

- Kabay János és Kelp Ilona kutatásai az Állomáson indultak a mákalkaloidok mákszalmából történő előállítására, mely hamarosan világhírnevet eredményezett a fiatal kutatóknak.
- Békésy Miklós Kossuth-díjas tudós anyarozstermesztési kutatásai 1934-ben szabadalmaztatott eljáráshoz vezettek.
- Introdukciós kutatások indultak külföldi gyógynövényfajták honosítására, a hazai spontán előforduló fajok termesztésbe vonására. Erre az időszakra esik a tihanyi levendulaállomány telepítése.
- 1922-ben kezdődött Szathmáry Géza igazgatóhelyettes sok évtizedes munkássága, a gyógynövénytermesztés alapjainak lerakása, az országos termesztés megindítása, a Digitalis lanata, Datura innoxia, Ricinus sanguineus, Lavandula angustifolia honosítása, kultúrába vétele, majd üzemi méretű termesztése.

A hazai gyógynövénykutatás eredményei és a minősítési rendszer működtetése nemzetközi elismerést váltott ki. Ennek bizonyítéka, hogy az Európai gyógynövény-érdekeltségek II. nemzetközi kongresszusát 1928-ban Budapesten rendezték meg. A Kongresszuson Augustin Béla beszámolt Magyarország tudományos munkásságáról a gyógynövényügy terén.

Augustin Béla 1938-ban nyugállományba vonult, de továbbra is, 1954-ben bekövetkezett haláláig segítette az Állomás munkáját. Az Állomás vezetését Száhlender Károly gyógyszerész a Gyógyszerészeti Tanszék főadjunktusa vette át. 1941-ben FM az Állomás megnevezését M. kir. Gyógynövénykísérleti Intézet névre változtatta.

A háborús konjunktúra ismét nagy kihívások elé állította a Gyógynövénykísérleti Állomást. A megnövekedett minősítési, szaktanácsadói feladatok mellett nagy

szükség volt a gyógyszeripari alapanyagok: ricinus, Digitalis, anyarozs, illóolajok fokozott előállítására is.

Az eredményesen, jól szervezeten működő Intézetet fénykorában érte a teljes összeomlás. 1944-ben az ország hadszíntérré vált, leégett a Herman Ottó úti épület, elhunyt Száhlender Károly igazgató, megszűnt a Herba folyóirat kiadása, elégett a nagy enciklopédikus mű a Magyar Gyógynövények nyomdakész kézírata.

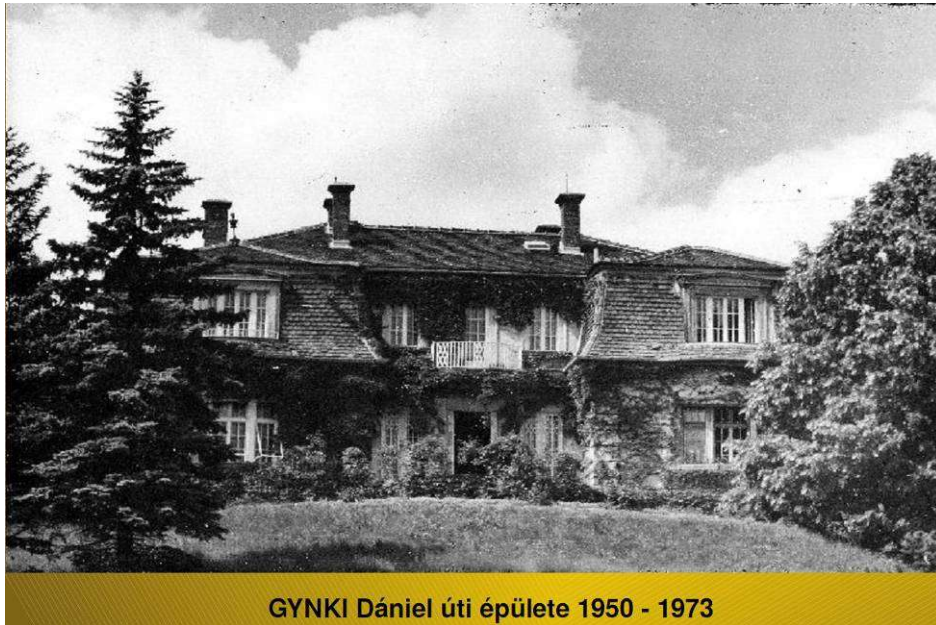
Boros Ádám egyetemi tanár (1900-1973) a Gyógynövény Kutató Intézet igazgatója

1945-ben, az ostrom utáni legnehezebb időkben kapott kinevezést Boros Ádám egyetemi tanár az Intézet vezetésére.

A működésképtelen Intézet minősítő laboratóriumait az Országos Chemiai Intézet fogadta be, míg a Kereskedelmi Kirendeltség az FM-ben működött.

1951-ben a kormány szétválasztotta a hatósági ellenőrzési és a kutatási feladatokat. Létrehozta Az Országos Mezőgazdasági Minőségvizsgáló Intézetet, ezen belül a Gyógynövényminősítő Osztályt és alosztályként az Illóolaj Laboratóriumot. Az osztályok vezetésével a kiváló szakembereket, Giovannini Rudolfot és Rom Pált bízták meg.

1951-ben a Gyógynövény Kutató Intézet a Dániel úti épületbe költözött és nagy erőfeszítések közepette megkezdődött a működés beindítása az anyarozs, a virágos növények és a növénykémiai osztályokon.

GYNKI Dániel úti épülete 1950 - 1973

A Gyógynövény Kutató Intézet Dániel úti épülete (1950-1973)

Tétényi Péter professzor irányításával kezdődött meg 1957-ben az intézeti kutatás újjászervezése, a gyógyszeripari kapcsolatrendszer kialakítása, a gyógyszeripar biológiai kutatási háttérintézményé válása.

Tétényi Péter professzor (1924-2009) a Gyógynövény Kutató Intézet igazgatója

Tétényi Péter 1957-ben átvéve az Intézet vezetését, megkezdte az Intézet infrastruktúrájának kiépítését.

- 1958-ban 150 kh kísérleti tér létesül Budakalászon.
- 1959-ben benyújtotta és az FM elfogadta a budakalászi kutatóbázis beruházási tervét.
- 1961-től Daránypusztán, az üzemi kísérletek lebonyolítására bázisgazdaság állt rendelkezésre.
- 1962-től az Intézet szerkesztésében jelenik meg a Herba Hungarica című szaklap.

1958-tól folytatódott az Intézetben az anyarozs, a mák, és az illóolajos növények kutatása, újabb növényfajok kultúrába vétele, akklimatizációja, továbbra is Dr. Békésy Miklós professzor és Dr. Szathmáry Géza igazgatóhelyettes vezetésével.

Megindultak a gyógynövény alapkutatások:

- Kémiotaxonomiai kutatások Tétényi Péter vezetésével.
- A gyógynövények elterjedését meghatározó ökológiai tényezők, fiziológiai sajátosságok, környezet-tolerancia kutatások Máthé Imre akadémikus irányításával.
- Növényélettani, majd biokémiai kutatások a gyógynövény fajok hatóanyagainak képződési törvényszerűségeinek vizsgálatára Dr. Vágújfalvi Dezső kandidátus vezetésével.
- Új hatóanyagok növényekből történő izolálása Tyihák Ernő professzor vezetésével.
- A szaprofita anyarozs alkaloid kutatások Molnár György tudományos munkatárs vezetésével.
- Megalakult és hamarosan nagy létszámmal működött a növényi minták sorozatvizsgálatát végző ún. rutin analitikai labor, Szabó Zoltánné vegyész vezetésével.
- 1967-ben, Tétényi Péter igazgató kezdeményezésére, a gyógyszeripar támogatásával, az Intézetet a Nehézipari Minisztérium felügyelete alá helyezték. A főhatósági kötődés még szorosabbá tette a kutatási együttműködést a gyógyszergyárakkal. Az állandóan fokozódó növényi

alapanyag igény kielégítése ekkor már csak intenzív nagyüzemi termesztéssel volt biztosítható.

- Megkezdődtek a gyógynövények üzemi termesztésének agrotechnikai, gépesítési és agrokémiai kutatási munkái Dr. Földesi Dezső, Tréfás Lajos, Dr. Sváb Jánosné kandidátus és Dr. Nagy Ferenc munkásságával.

1970-ben - az Intézet alaptevékenységéről 1949-ben leválasztott és az OMMI-hoz csatolt – Gyógynövényminősítő Osztály, 20 év után ismét a Gyógynövény Kutató Intézet irányítása alá került.

1976-ban megjelent a 37/1976. MT rendelet és a 2/1978. NIM végrehajtási rendelet, mely a gyógynövények és illóolajok minősítését szabályozta.

Az MT rendelet az Intézet feladatává tette:

- a gyógynövények és illóolajok tételenkénti minősítő vizsgálatát és zárolását,
- a tételek kereskedelmi forgalmazásának engedélyezését vagy megtiltását,
- a belföldi kereskedelmi forgalmazás ellenőrzését,
- a gyógynövény felvásárlói képzést és a vizsga megszervezését,
- tevékenységéhez hatósági jogkört biztosított.

Jelentős esemény volt a GYNKI új Kutatóközpontjának ünnepélyes felavatása 1973. július 5-én. Ez Tétényi Péter igazgató intézetépítő, ismételt intézetalapító munkásságának kiemelkedő eredménye.

A Gyógynövény Kutató Intézet budalászi kutatóközpontja

A Gyógynövény Kutató Intézet évszázados története

Tétényi igazgató tovább erősítette az Intézet gyógyszeripari kapcsolatrendszerét. Ekkor indultak azok a célirányos kutatások, melyek eredményeként kialakultak a mák, a digitalis, az anyarozs és az amónia nagyüzemi termesztési rendszerek, biztosítva a gyógyszergyárak drogalapanyag igényét.

1982-ben az eredményesen működő és jelentős vagyonnal rendelkező Gyógynövény Kutató Intézet elvesztette önállóságát.

Az Ipari Minisztérium az Intézet vagyonát szétosztotta a 6 magyar gyógyszergyár között, azzal a kikötéssel, hogy hozzák létre a GYNKI Közös vállalatot.

A Magyar Gyógyszeripari Egyesülés a GYNKI Közös vállalat vezetésével Tétényi Pétert és helyetteseit, Bernáth Jenőt és Kertész Istvánt bízta meg, az irányítást végző Igazgatótanács elnökévé Orbán Istvánt, az EGYT akkori vezérigazgatóját nevezte ki.

A GYNKI kv. a továbbiakban már vállalként működött, így a kutatóintézetekre vonatkozó kedvezményeket elvesztette. Különösen hátrányossá vált az import eszközök beszerzése, ami a műszerpark elavulásához vezetett.

1984-ben jelentős tudományos eseménye volt Intézetünknek és Tétényi professzor tudományos munkásságának a Kemotaxonomiai Botanikus Kert megnyitása. A FIP 1984. évi kongresszusának keretében, 30 ország 150 szakemberének részvételével Dahlgren svéd professzor nyitotta meg a Kertet.

A Kemotaxonomiai Botanikus Kert

1986-tól az Intézet nagy műszeres korszerűsítési programot hajtott végre a Biotechnológiai Kutatási Osztály kialakítására és működtetésére Dr. Kiniczky Márta vezetésével.

Az anyarozskutatásban további sikereket értünk el az anyarozstörzsek nemesítésével és az új, szúrásnélküli termesztési eljárás hímsteril gazdanövényen történő bevezetésével a hozamok meghaladták az 1 tonna/ha átlomhatárt, Dr. Kiniczky Márta kandidátus, Dr. Vásárhelyi Gyöngyvér és Dr. Zámbó István kutatási munkájával.

Preparatív kémiai kutatások eredményeként számos növényi hatóanyagot izoláltunk és küldtünk farmakológiai vizsgálatokra a gyógyszergyáraknak Kernóczi Lajosné dr. Zöld Zsuzsanna vegyész és Dr. Szilágyi Imre kandidátus vezetésével.

Megkezdődött a gyógynövény alapú készítmények fejlesztése, a Peponen kapszula, Allitera kapszula, Resculini tinktúra, növényi kozmetikumok, ételízesítő fűszerkeverékek, homoktövis készítmények fejlesztésével, Dr. Zámbó István és Kernóczi Lajosné dr. Zöld Zsuzsanna fejlesztési munkáival.

1986-ban a génbank üzembe helyezésével génrezervációs és biodiverzitás kutatások indultak, Dr. Bernáth Jenő és Dr. Dános Béla vezetésével.

Tétényi Péter professzor 1990-ben kérte nyugállományba helyezését. Igazgatói irányítása alatt a Gyógynövénykutató Intézet sikeresen és eredményesen működött. Irányító szerepet töltött be a gyógynövény ágazatban és részesévé vált a hazai és nemzetközi tudományos közéletnek.

Kiemelkedő eredmények születtek a digitalis, mák, anyarozs, mustár és az illóolajos növények kutatásában.

Az Intézet hatóanyagra nemesített fajtáival, szabadalmaival, termesztési rendszereivel, analitikai kémiai és hatóanyag izolációs tevékenységével a gyógyszeripar biológiai háttérintézményévé és a gyógynövénykutatás egyik, világszerte elismert központjává vált.

Nyiredy Szabolcs akadémikus (1950-2006) a Gyógynövény Kutató Intézet Rt. elnök igazgatója

Nyiredy professzor irányításával 1990-ben kezdődött meg a Gyógynövény Kutató Intézet részvénytársasággá alakítása, az intézeti tevékenység diverzifikálása. Nyiredy professzor 1990-től 2006-ban bekövetkezett haláláig 16 éven át sikeresen és eredményesen vezette Intézetünket, bekapcsolva a gyógyszerészet hazai és nemzetközi vérkeringésébe.

1990 októberében – igazodva a magyar gyógyszeripari vállalatok tulajdonformájának átalakulásához – megkezdődött az Intézet részvénytársasági formába történő átalakítása.

Ezzel a döntéssel Intézetünk megkezdte fennállásának egyik legnehezebb időszakát. 1991. január 1-én Intézetünk részvénytársasággá alakult át.

Az Rt. Alapító tagjai: Alkaloida Vegyészeti Gyár, Biogal Gyógyszergyár Rt., Chinoin Gyógyszer és Vegyészeti Termékek Gyára Rt., Egis Gyógyszergyár, Richter Gedeon Rt., Reanal Finomvegyszergyár és a 110 ha földterület beapportálásával a Magyar Állam, az ÁV Rt. képviseletében. 1994-ben az ÁV Rt. alaptőke emelésére került sor, ezzel az Intézet 25 %+1 szavazattal, tartós állami tulajdonú céggé vált.

A részvénytársasági forma ellenére Intézetünk tevékenysége alapvetően megőrizte kutatási-fejlesztési jellegét.

Nagy erőfeszítéseket tettünk az Intézet infrastruktúrájának fejlesztésére, az analitikai – kémiai műszerpark kiegészítésére és korszerűsítésére, és a gyógyszergyártás tárgyi feltételeinek kialakítására.

1994-ben kiadott első gyógyszergyártási engedélyünk az Intézet Extrakciós üzemében gyógyszerkönyvi tinktúrák gyártására és csomagolására terjedt ki. A rendelkezésünkre álló gyártóhely bővítésére és korszerűsítésére nem volt lehetőség, így kértük tulajdonosaink hozzájárulását új Gyógyszergyártó Üzem létesítésére.

A 2004-ben megvalósult GMP konform új Gyógyszergyártó Üzem az intézeti erőforrások legstabilabb pillére lett.

A Gyógynövény Kutató Intézet GMP konform Gyógyszergyártó Üzeme

A Gyógynövény Kutató Intézet évszázados története

2006-ban Nyiredy Szabolcs akadémikus tragikusan korai halálát követően, a Gyógynövény Kutató Intézet Zrt. tulajdonosai a 100 hektár földvagyonot Ingatlanhasználó Zrt.-be, a tevékenységet pedig Kft.-be szervezték át, és értékesítését vagy felszámolását határozták el.

2008 óta a Gyógynövénykutató Intézet Kft. a PannonPharma Cégcsoport tagjaként, önállóságát megtartva, Pallos József Péter ügyvezető igazgató irányításával, százéves szellemi örökségének bázisán működik tovább, a Duna-Ipoly Nemzeti Parkhoz tartozó védett, 5 hektáros természetvédelmi területén.